

Inflytandet av problemrepresentationer

för strategin jämställdhetsintegrering

Abstract

This thesis uses the "What's the problem"-approach developed by Carol Lee Bacchi. This approach studies how the problem that a certain policy is supposed to take care of is represented. Each representation will rest upon certain assumptions and will accordingly support certain solutions while other solutions will be considered less suitable to the problem as it is represented.

The thesis therefore evaluates the competing problem representations for gender mainstreaming in Sweden. The theory chapter explores two development possibilities for gender mainstreaming, based on diversity and deliberative democracy. The idea analysis of the problem representations will accordingly consider the dimensions diversity and deliberative democracy. In consequence, the question at issue is: How do the problem representations for gender mainstreaming interact with solutions for diversity and deliberative mechanisms?

The problem representations are identified in newspapers, government bills and in the policy for gender mainstreaming in the Swedish government office. The main result is that the dominant problem representations mainly rest upon assumptions that support the prevailing policy while they make the reform proposals appear to be unsuitable for the problem.

Nyckelord: "What's the problem"-approach, problemrepresentation, jämställdhetsintegrering, mångfald/intersektionalitet, deliberativa processer

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Frågeställning och syfte.....	1
1.2	Begreppsanvändning	3
2	Metod	5
3	Material.....	7
4	Teori	10
4.1	Bacchis ”What’s the problem”-approach	10
4.2	Utvecklingsmöjligheter för strategin jämställdhetsintegrering.....	11
4.2.1	Squires typologi för mainstreamingstrategier	11
4.2.2	Mångfaldsintegrering som en möjlighet.....	12
4.2.3	Deliberativ mainstreaming som en möjlighet	14
5	Analys.....	17
5.1	Dimension 1 – Mångfald	17
5.1.1	Problemrepresentationer i policyn.....	17
5.1.2	Problemrepresentationer i propositioner och betänkanden.....	18
5.1.3	Problemrepresentationer i media.....	18
5.1.4	Sammanfattande analys	20
5.2	Dimension 2 – Deliberativa processer.....	22
5.2.1	Problemrepresentationer i policyn.....	22
5.2.2	Problemrepresentationer i propositioner och betänkanden.....	23
5.2.3	Problemrepresentationer i media.....	23
5.2.4	Sammanfattande analys	24
6	Slutsatser.....	27
7	Referenser	29

1 Inledning

Sverige uppmärksammas i många sammanhang som ett land i framkant på jämställdhetsfronten. I praktiskt jämställdhetsarbete har strategin jämställdhetsintegrering fått väldig spridning sedan FN:s konferens i Beijing 1995. Jämställdhetsintegrering är en strategi för att konsekvent och metodiskt integrera jämställdhet i den ordinarie verksamheten. Metoden är fortfarande högst aktuell och senast i höstas beslutade regeringen om en satsning med hundra miljoner kronor på jämställdhetsintegrering via SKL.

Även med jämställdhetsintegrering har Sverige legat i framkant och utvecklat strategin, bland annat med metoder som JämKAS och 4R-metoden. Det är då spännande att se vilka utvecklingsmöjligheter den svenska jämställdhetsintegreringen har i nuläget. I den internationella akademiska debatten kring jämställdhetsintegrering har jag sett två dominerande tendenser till förändring, som ännu inte har fått något genomslag i svensk policy.

Därför studerar denna uppsats hur samspelet mellan dessa båda utvecklingsmöjligheter och svensk jämställdhetsintegrering ser ut. Eftersom tidigare forskning har beskrivit hur jämställdhetsintegrering med dessa nya dimensioner kan fungera, så beskriver denna uppsats istället hur de problemrepresentationer som finns för svensk jämställdhetsintegrering samspelar med dessa dimensioner.

Resonemanget grundar sig på att det kan finnas flera beskrivningar av vad problemet är som jämställdhetsintegrering ska lösa. En viss upplevelse av vad problemet består i kräver vissa lösningar, medan en annan beskrivning av vad problemet består i bättre matchar andra lösningar. Därför är det intressant att studera hur problemrepresentationerna för jämställdhetsintegrering i Sverige matchar de utvecklingsmöjligheter som identifierats i den internationella akademiska debatten. Understödjer problemrepresentationerna för svensk jämställdhetsintegrering dessa förslag? Hur styr problemrepresentationerna vilka lösningar som är aktuella? Vilka effekter får problemrepresentationerna?

1.1 Frågeställning och syfte

I denna uppsats undersöks vilka effekter som följer av att ett policyproblem gestaltas på det vis som sker. Denna problemrepresentation är i detta fall beskrivningarna av vilket problem svensk jämställdhetsintegrering ska åtgärda. Dessa problemrepresentationer relateras till utvecklingsmöjligheter för strategin

jämställdhetsintegrering i riktning mot mångfald och deliberativa processer. Den övergripande frågeställningen är således:

- Hur samspelar problemrepresentationerna för jämställdhetsintegrering med lösningar för mångfald och deliberativa processer?

Svaret på denna fråga jämförs med hur samma problemrepresentationer samspelar med rådande policy för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet. Mer precist är frågan alltså: Hur samspelar problemrepresentationer för jämställdhetsintegrering med lösningar för mångfald och deliberativa processer, i jämförelse med hur de samspelar med rådande policy? Detta illustreras av figur 1: Pilarna symboliserar samspelet mellan problemrepresentationerna och den rådande policyn respektive utvecklingsförslagen. Den övergripande frågeställningen för uppsatsen är då: Hur ser den högra pilen ut jämfört med den vänstra?

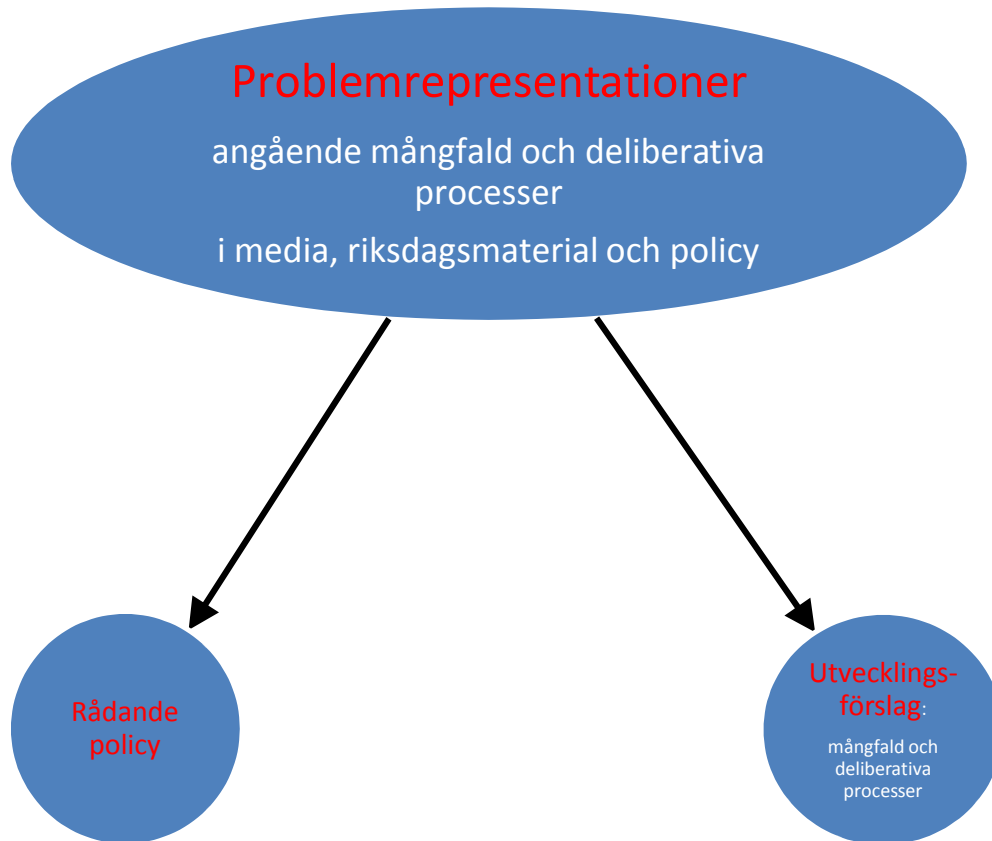
Denna övergripande frågeställning konkretiseras i ett antal delfrågor, som besvaras med utgångspunkt i vad som är relevant för dimensionerna mångfald respektive deliberativa processer. De första delfrågorna syftar till att kartlägga förekomsten av problemrepresentationer: Vilka problemrepresentationer finns? Hur dominerande är problemrepresentationerna i de olika forumen?

De forum som avses i ovanstående fråga är media, riksdag och själva policydokumenten. För att besvara den övergripande frågan om hur problemrepresentationerna samspelar med lösningar för mångfald och deliberativa processer, så besvaras också följande delfrågor:

- Vilka antaganden bygger problemrepresentationerna på?
- Vad framhävs respektive döljs av problemrepresentationerna?
- Vilka problem uppmuntrar de till att lösa?
- Vad förblir oproblematiserat med dessa representationer?

Följdfrågor angående effekterna av problemrepresentationerna berörs också, om än i något mindre grad: Vilka gynnas respektive missgynnas av dessa problemrepresentationer? Vilka subjekt konstruerar problemrepresentationerna? Hur hade svaren skiljt sig om problemrepresentationerna hade sett annorlunda ut?

Tillsammans ämnar svaren på ovanstående frågor uppnå syftet med uppsatsen. Detta är att blottlägga den dolda makt som utövas genom problemrepresentationerna, samt visa hur andra alternativ framträder om man går utanför de dominerande problemrepresentationerna.

Figur 1. Illustration till frågeställningen.

1.2 Begreppsanvändning

Flertalet – för att inte säga samtliga – begrepp har skiftande innebörd. Därför ägnas detta avsnitt åt att beskriva hur denna uppsats använder några centrala begrepp. För att förtydliga att ett begrepp inte är av naturen givet utan en konstruktion, så sätter många författare ordet inom citationstecken. Detta skulle i vissa sammanhang gälla de ”problem” som en policy sägs åtgärda. Eftersom åtskilliga begrepp ur olika perspektiv kan kräva detta förtydligande väljer jag att uppmärksamma läsaren på detta i detta avsnitt och istället vara restriktiv med citationstecknen.

Begreppen ”kön” och ”genus” finns det flera vedertagna vis att använda på. Jag väljer att använda dem synonymt och har utgångspunkten att genus är konstruerat.

Beteckningen ”jämsliddhetsintegrering” låter jag innefatta möjligheten att integrera utifrån flera maktordningar eftersom grupperna män respektive kvinnor är heterogena och de berörs av flera intersektionellt samverkande maktordningar. Jag vill alltså undvika att begreppet blir låst till enbart en maktordning. För att

undvika att tanken drivs åt att det bara är jämställdhet som ska integreras använder jag emellanåt begreppet mainstreaming.

I undantagsfall används även andra engelska termer då jag saknar samma precision i svenska språket. För att undvika detta och underlätta för icke-engelskspråkiga läsare tar jag mig friheten att använda svenska beteckningar på Squires tre typer av mainstreaming, även om det riskerar att ge fel associationer.

2 Metod

Denna studie är en kvalitativ innehållsanalys, vilket enkelt beskrivs som en "[...] textanalys där ingenting räknas eller mäts [...]" (Bergström & Boréus 2004:44). Närmare bestämt genomförs en idéanalys med dimensioner. Det är då begreppet jämställdhetsintegrering som analyseras utifrån hur materialet beskriver vilka problem jämställdhetsintegrering ska avhjälpa. Dessa problemrepresentationer struktureras utifrån två dimensioner, vilket underlättar för att systematiskt urskilja olika påståenden (Beckman 2005:9, 25).

De olika problemrepresentationerna som kan relateras till dessa dimensioner beskrivs och klassificeras utifrån hur dominant de är i materialet. Därigenom erhålls en överskådlig bild över i vilken mån olika problemrepresentationer återfinns i de olika typerna av material. Min metod baseras till stor del på Bacchis "What's the problem"-approach (2005), och i enlighet med den beskrivs så vilka antaganden respektive problemrepresentation grundar sig på och hur de samspelar med olika lösningar. Bacchi betonar vikten av att diskutera effekterna av dominerande problemrepresentationer jämfört med alternativa dito (2005:13), vilket också sker: Dels diskuteras vilka lösningar som gynnas respektive missgynnas av de olika problemrepresentationerna, dels vilka effekter problemrepresentationerna och lösningarna får för olika aktörer. Även om uppsatsens metod är inspirerad av Bacchi så skiljer den sig genom att uppsatsen är en nyans mer åt det kvantitativa genom att klassificera olika problemrepresentationer utifrån hur dominant de är, väga samman dessa och ge en helhetsbild av förekomsten av olika problemrepresentationer i de olika undersökta forumen. För uppsatsen är bedömningen av helhetsbilden för respektive forum mer intressant, medan Bacchi mer inriktar sig på antagandena och effekterna av en problemrepresentation för en specifik fråga. Uppsatsen har inte uteslutit momenten ovan, men de har mer utrymme i Bacchis analys.

Uppsatsen har ändå ingen positivistisk metod som tror på objektivitet och betonar mätningar och forskarens oberoende. Istället bygger studien på tolkning och har en hermeneutisk ansats. Validitet beskrivs då inte som inom positivistisk tradition att "en mätmetod är valid om den faktiskt mäter det som den är avsedd att mäta" (Rosling 1996:100 i Bergström & Boréus 2004:34), utan definitionen utvidgas till att betyda om undersökningen man genomför verkligen kan ge svar på den fråga man ställt. Utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv så påverkas svaren på forskningsfrågan med nödvändighet av forskarens metodval och förförståelse. Validiteten ökar då genom att vara medveten om detta och förbättra förståelsen av sin egen förförståelse. Intersubjektivitet handlar om ifall andra forskare skulle få samma resultat om de genomförde studien. Även om fullständig intersubjektivitet inte är möjlig ur ett konstruktivistiskt perspektiv, så bör god forskning utmärkas av välgrundad argumentation och genomsynlighet, där

tolkningar kan styrkas genom citat och referat av texter. (Bergström & Boréus 2004:34ff) Med denna vetenskapsteoretiska utgångspunkt söker uppsatsen inte kausala orsakssamband, utan den beskriver hur situationen ser ut och kan istället ge konstitutiva förklaringar till frågor som stabilitet, förändring och marginalisering (jfr Beckman 2005:82, 92f)

3 Material

Det material jag valt att utgå ifrån är Regeringskansliets policydokument för jämställdhetsintegrering, propositioner med tillhörande utskottsbetänkanden samt tidningsartiklar. Bacchi skriver att hennes approach lämpar sig väl för att analysera bland annat material från media, riksdagsdebatter och policydokument, vilket stämmer väl överens med mitt urval (2005:11). För att läsaren ska kunna känna till och bedöma materialet som helhet beskrivs nedan hur och på vilka grunder det valts ut. Eftersom texterna är del i diskursen jag beskriver, så blir samtligt material primärkällor (jfr Beckman 2005:92).

Det policydokument jag valde att utgå ifrån är Regeringskansliets policy för jämställdhetsintegrering. Primärt valde jag den eftersom den är ett viktigt dokument för jämställdhetsintegreringen i Sverige. Dels genom att den påverkar jämställdhetsintegreringen i Regeringskansliet och därigenom får direkta effekter på verksamheten, dels genom att fungera som föredöme nationellt och internationellt för andra som arbetar med jämställdhetsintegrering. Jag har nyligen själv gjort praktik i gruppen för jämställdhetsintegrering på Regeringskansliets jämställdhetsenhet, och vet på den vägen vilka policydokument som används mest. Detta bekräftas av en beskrivning av desamma i budgetpropositionen för 2008 (Prop. 2007/08:1 Utgiftsområde 14, s 36). Dessa dokument valdes därför ut för att representera policyn för jämställdhetsintegrering.

För att fånga diskursen med problemrepresentationer har jag valt tre olika arenor. För att få en bred upptagning har jag valt svensk tryckt media via mediarkivet och presstext. För att få fördjupad bevakning av problemrepresentationer i diskursen kring beslutsfattarna för hur policyn ska utvecklas, så har jag valt att studera diskursen i Riksdagen genom propositioner och tillhörande utskottsbetänkanden. Propositionerna valdes för att de är viktiga dokument i Regeringens politik och samtidigt ger utförlig beskrivning och motivering av politiken. Eftersom tanken med jämställdhetsintegrering är att den ska inkluderas i alla frågor så valde jag att söka bland samtliga propositioner. Utskottsbetänkandena valdes eftersom de skrivs av partipolitiskt blandade utskott, och därigenom inkluderar även oppositionen.

Även problemrepresentationerna i själva policydokumenten har studerats för att få en fördjupning av diskursen än mer centrerat kring den nuvarande policyn. Tillsammans är detta tre viktiga arenor för den svenska diskursen kring hur svensk jämställdhetsintegrering bör se ut.

För att finna problemrepresentationerna i policyn lästes de utvalda policydokumenten. Urvalet av propositioner med tillhörande utskottsbetänkanden skedde genom att söka på ”jämställdhetsintegr*” för att finna de propositioner som alls nämnde ordet. Bland dessa valdes sju ut. Den äldsta var från 2005 och valdes för den hade väldigt ingående beskrivning av jämställdhetspolitiken.

Detsamma gällde den del i budgetpropositionen 2008 som beskrev politikområdet jämställdhetspolitik, medan övriga valdes för att fånga bredden av problemrepresentationer inom olika politikområden. Ett ytterligare urval gjordes genom att i dessa dokument söka på samma fras igen, och vid varje förekomst av ordet läsa stycket omkring för att därigenom veta om jag skulle läsa mer där omkring för att finna fler problemrepresentationer för jämställdhetsintegrering.

Cirka hundra tidningsartiklar erhöles genom en sökfras med mål att även fånga dokument som diskuterade jämställdhetsintegrering utan att använda detta ord¹. I dessa dokument färgades sökorden i dokumentet, och jag gjorde på samma vis som för riksdagsdokumenten, om än något fördjupat.

Källkritik är den metod som används för att bedöma olika källors trovärdighet, och utgår ifrån kriterierna äkthet, tidssamband, oberoende och tendensfrihet (Thurén 2005:13, 210). Eftersom materialet utgör delar av den diskurs som uppsatsen syftar till att beskriva, så blir den primära frågan om jag studerar betydelsefulla dokument.

Jag sökte texter som behandlade begreppet jämställdhetsintegrering, men detta behöver inte nödvändigtvis betyda att de använder ordet jämställdhetsintegrering (Beckman 2005:31). Eftersom mina sökningar kräver att dokumentet innehåller ordstammen ”jämställdhetsintegr” eller ett synonym till jämställdhetsintegrering så avgränsar det vilket material uppsatsen ska baseras på. Om min slutsats blir att få artiklar beskriver problem för jämställdhetsintegrering utifrån ett mångfaldsperspektiv, så kan en invändning vara att jag sökt i fel material. Artiklar som behandlar utveckling av strategin mångfaldsintegrering utan att nämna jämställdhetsintegrering eller något av de synonymer som ingick i sökningen fångas exempelvis inte, trots att de vore intressanta. Strategin jämställdhetsintegrering är dock så pass dominant att jag bedömer att det ordet borde ha förekommit i en artikel av detta slag. Förmodligen finns det ändå ändå dokument som hade varit intressanta för uppsatsen, men som sökfrasen inte fångar. Ett söktest med ordet ”mainstreaming” visade dock en mycket stor mängd material som inte hade med problembeskrivningarna för jämställdhetsintegrering att göra, varför jag av tidsskäl ändå valde bort detta sökalternativ. Sammanfattningsvis bedömer jag att uppsatsen har ett stort förklaringsvärde även med denna avgränsning.

Eftersom syftet är att beskriva nuet, så har så nya dokument som möjligt valts. För att få ett urval som är representativt för den diskurs jag syftar till att beskriva, så har det dock krävts en bredd, i synnerhet då flera dokument inte utförligt berör problemrepresentationer för jämställdhetsintegrering. Därför har även äldre dokument inkluderats. För medie- och riksdagsdokument började min standardsökning 2005-01-01. I media gjordes även en utökad sökning för att särskilt fånga dokument som berörde jämställdhetsintegrering i kombination med

1 Mediearkivet: ("gender mainstream*") OR jämställdhetsintegr* OR jämtegr* OR (jämställdh* NEAR/5 mainstream*)

Presstext: ("gender mainstream*") OR jämställdhetsintegr* OR jämtegr* OR (jämställdh* NEAR mainstream*)

mångfald eller deliberativa processer². Eftersom denna förfrågan var smalare fick den mer tid, ända tillbaka till 2003-01-01. Samtliga sökningar sträckte sig fram till 15:e juli 2008. Policydokumenten beskriver samtliga den aktuella policyn även om det äldsta är från 2004. Mängden material som krävdes avgjordes av när det nya materialet tillförde lite förklaringsvärde utöver att bekräfta den bild som redan erhållits (Esaiasson 2007).

² Presstext: ("gender mainstream*" OR jämställdhetsintegr* OR (mainstream* NEAR jämställdh*) OR jämtegr*) AND (mångfald* OR etnicit* OR diversit* OR intersektion* OR diskrimineringsgrund* OR invandrar* OR homosex* OR handikapp* OR queer* OR intersexu* OR transvest* OR transsex* OR lesb* OR bisex* OR deliberat* OR samtalsdemokrat* OR deltagardemokrat*)

Mediearkivet: ("gender mainstream*" OR jämställdhetsintegr* OR jämtegr*) AND (mångfald* OR etnicit* OR diversit* OR intersektional* OR diskrimineringsgrunder OR invandrar* OR homosex* OR handikapp* OR queer* OR intersexu* OR transvest* OR transsex* OR lesbi* OR bisex* OR deliberat* OR samtalsdemokrat* OR deltagardemokrat*)

Mediarkivet igen: (mainstream* NEAR/5 jämställdh*) AND (mångfald* OR etnicit* OR diversit* OR intersektional* OR diskrimineringsgrunder OR invandrar* OR homosex* OR handikapp* OR queer* OR intersexu* OR transvest* OR transsex* OR lesb* OR bisex* OR deliberat* OR samtalsdemokrat* OR deltagardemokrat*)

4 Teori

4.1 Bacchis "What's the problem"-approach

Den "What's the problem"-approach som Carol Lee Bacchi utvecklar i "Women, Policy and Politics. The construction of policy problems" ser inte policies som rationellt instrumentella lösningar till på förhand givna problem, utan ser istället hur problemrepresentationer konstrueras i policyn (2005:66f).

Eftersom sättet vi ser på frågor avgör hur vi åtgärdar dem, så gäller även att varje policy med nödvändighet innehåller en implicit eller explicit problemrepresentation av problemet i fråga. Denna problemrepresentation är en tolkning som bygger på antaganden och formar frågan på ett specifikt vis. Problemrepresentationen matchar därmed vissa lösningar bättre än andra, samtidigt som andra lösningar inte förefaller åtgärda problemet såsom det tolkats. Problemrepresentationen konstruerar därigenom frågan på ett vis som begränsar möjligheterna till förändring. En nödvändig del av policyanalys är därför att identifiera och bedöma denna problemrepresentation.

En "What's the problem"-approach studerar således konstruktionen av problemet snarare än problemet i sig. Då studeras även vad som förblir oproblematiserat med specifika problemrepresentationer och vilka frågor som därmed inte behandlas. För aktörerna behöver det då inte vara något medvetet val att låta bli att agera, utan istället kan det vara att man talar om problemet som om handlingar vore olämpliga eller inte alls kommer på fråga. Med Bacchis approach kan man studera både den sida som tilldelar frågan problemstatus och den som förvägrar den dito. Syftet är i båda fallen att uppmärksamma frågan för att överväga de olika tävlande konstruktionerna i policyprocessen och hur de lämnar vissa aspekter oberörda. Approachen påvisar alltså olika problemrepresentationer för att se vart de leder och vart de följaktligen inte leder. (Bacchi 2005)

4.2 Utvecklingsmöjligheter för strategin jämställdhetsintegrering

Judith Squires har utformat en typologi för att göra en analytisk åtskillnad mellan tre olika former av mainstreaming (Squires 1999, 2005:368). Denna typologi återges enkelt nedan för att ge ett ramverk till hur mainstreaming ser ut och hur det kan se ut. Med denna grund diskuteras därefter utvecklingsmöjligheter för strategin jämställdhetsintegrering utifrån två temata som framträtt i den internationella akademiska debatten om jämställdhetsintegrering, nämligen mångfald och deliberativa processer.

4.2.1 Squires typologi för mainstreamingstrategier

I Squires typologi nedan har jag gett varje typ en beteckning på svenska. Jämställdhetsintegrering kan som helhet klassificeras som typen ”Postmodern integrering”, men det finns också en spridning inom dess konceptuella ramar så att den innehåller de tre olika strategierna (Squires 2005:368f, Verloo 2005:346). Strategin jämställdhetsintegrering har också färdats och modifierats inom EU:s medlemsstater till att se väldigt olika ut i olika sammanhang (Verloo 2005:354-358). Det är då viktigt att medveten om strategiernas styrkor och svagheter så att man vet i vilka sammanhang respektive strategi fungerar bäst. (Squires 2005:373)

Strategin reversal – ”Särartsintegrering”

Strategin är särartsfeministisk och konsulterar kvinnogrupper inom civila samhället för att uppmärksamma kvinnliga perspektiv. Detta är också modellens styrka, att den syftar till att lyfta perspektiv från kvinnor utanför den policyskapande eliten. Modellen har dock vissa svagheter. Genom att den låter vissa organisationer företräda gruppen kvinnor så privilegierar den vissa kvinnliga identiteter framför andra. Genom att respektive deltagare får komma till tals primärt i egenskap av kvinna så riskerar det också att stabilisera denna identitet på bekostnad av andra. Konstruktionen av kategorin kvinnor förstärks därmed inte bara så att den separeras från kategorin män. Samtidigt döljs heterogeniteten inom gruppen kvinnor och därmed försvagas kopplingen till identiteter och diskriminering utifrån andra samverkande maktordningar. (Squires 2005:373ff, Verloo 2005:346) Risken med denna strategi är alltså att den bidrar till essentialism och fragmentisering.

Strategin inclusion – ”Likhetsintegrering”

Strategin har mycket gemensamt med hur jämställdhetsintegrering bedrivs i Regeringskansliet (jfr Stenman 2006 i Sterner & Biller 2006). Den handlar om att anknyta jämställdhet till organisationens ordinarie mål och värderingar. Strategin är likhetsfeministisk (Verloo 2005:345) och bygger på att experter inom den existerande byråkratin ska utveckla neutrala policies. Styrkan är att strategin

effektivt integreras i det rådande systemet eftersom den är så flexibel till det rådande. En annan styrka är att den ger genusexperter tillträde till policyprocessen, vilket i sin tur tillför policyprocessen genusfierad kunskap istället för ideologi och stereotyper (Beveridge & Nott 2002:301 i Squires 2005:373). För att genomföra policyn måste dock de ordinarie aktörerna övertygas, vilket med nödvändighet sker genom att knyta an till verksamhetens ordinarie frames. Mainstreaming riskerar därmed att begränsas till att vara ett medel för att uppnå verksamhetens ordinarie mål. Samtidigt riskerar mainstreamingen att bli ett avpolitiserat teknokratiskt redskap. (Verloo 2001:10) Det begränsas då till att användas när kostnaden inte är för hög och där genusmålen ligger i linje med de ordinarie målen. Detta marginaliserar vissa handlingar och subjekt som står längre ifrån den ordinarie verksamhetens rådande frames. Squires pekar på hur detta begränsar möjligheten till konsultation med ”icke-expert”. Den teknokratiska tendensen förenklar och förringar också den sociala och tekniska komplexiteten som ett samhälle karaktäriseras av. Försök att öppna upp för reflektion och annorlunda tankar riskerar då att motarbetas eller inkorporeras i etablissemang så att de slutligen neutraliseras och därmed tillintetgörs (Torgerson 2004, jfr Verloo 2005:352).

(Squires 2005:373ff)

Strategin displacement – “Postmodern integrering”

Den tredje strategin går ut på att gå bortom könsdikotomin av manligt respektive kvinnligt. Modellen har en komplex syn på jämlikhet, där flera maktordningar som etnicitet, religion och klass samspelar intersektionellt. Modellens svaghet är dess brist på specificitet, både teoretiskt och praktiskt. Praktiskt är modellen nämligen i låg grad beskriven eller använd. Teoretiskt är den inriktad på att uppmärksamma dold makt i rådande strukturer, snarare än att skapa alternativa policys. Modellen har nämligen ingen förutbestämd bild av hur jämlikhet eller ”det goda” ser ut, utan det ska medborgarna vara medskapare till. Modellens styrka är enligt Squires att det är den strategi som är bäst lämpad för att mainstreama komplex jämlikhet med mångfald, och Squires förespråkar att denna modell ska utvecklas utifrån deliberativ demokratiteori. En fördjupning av denna argumentation följer i kommande avsnitt. Även Verloo utgår ifrån denna modell i frågan om hur mainstreaming bäst kan utvecklas (Verloo 2005).

(Squires 2005:373, 375f)

4.2.2 Mångfaldsintegrering som en möjlighet

Inom den teoretiska debatten såväl som inom praktiskt policyskapande har ojämlikhet utifrån flera samverkande maktordningar i ökande grad uppmärksamats. Teoretiskt betraktas de olika maktordningarna som så sammanlänkade att mångfalds- och intersektionalitetsbegreppen lyfts fram som centrala för att kunna beskriva (o)jämlikhet. (Squires 2005:376). Teresa Rees påpekar att jämställdhetsintegrering kan åtgärda diskriminering utifrån flera maktordningar på ett sätt som varken likabehandling eller positiv särbehandling

kan (Rees 2002:54 i Squires 2005:379). Detta stämmer särskilt väl på jämställdhetsintegrering som syftar till att gå bortom könsdikotomin, ”Postmodern integrering”. Det blir däremot problematiskt att bedriva positiv särbehandling eller likabehandling utifrån en oändlig mångfald av kategorier eftersom gränsdragningar är svåra.

Med utgångspunkt i Kimberlé Williams Crenshaws intersektionalitetsbegrepp (Crenshaw 2000, 1991 i Hankivsky 2005:979) och Mieke Verloos tankar kring jämställdhetsintegrering (Verloo 2001 i Hankivsky 2005:979), så utvecklar Hankivsky en mångfaldsinriktad approach till mainstreaming. Denna integrerar inte jämställdhet separat från andra maktordningar, utan istället utgår den ifrån hur de samverkar.

Hankivsky nämner att jämställdhetsintegrering har hyllats för sin potential att drastiskt förändra politiken (Rees 2002, Hafner-Burton & Pollack 2000 i Hankivsky 2005:1, Mazey 2000, Verloo 2001, Woodward 2003 i Verloo 2005:345), men att många resultat har uteblivit (Hankivsky 2005:1). Vidare hävdar hon att orsaken till detta är att strategin har förlorat kontakten med sina teoretiska grunder. Detta syns beträffande intersektionalitet, som inom teoretisk feminism länge har diskuterats utan att det skett för mainstreaming. Jämställdhetsintegrering har istället stannat inom könsdikotomin, vilken var kännetecknande för andra vågens feminism. Denna konceptualisering är uppenbart passé, konstaterar Hankivsky (Hankivsky 2005:978). Detta påverkar hur genusfrågor konstrueras, vilket bland annat yttrar sig i att jämställdhetsintegrering prioriterar genus som dimensionen som diskriminering sker utifrån. Därmed exkluderas eller marginaliseras som tidigare nämnts viktiga frågor från policyskapandet. (Hankivsky 2005:978)

Snarare än att fortsätta utvecklas parallellt med utvecklingen inom feministisk teori – i synnerhet den respons som kommit på andra vågens feminism – så har jämställdhetsintegrering stannat upp både innehållsmässigt och kunskapsmässigt (Verloo 2001 i Hankivsky 2005:985). Jämställdhetsintegrering har istället börjat leva sitt eget liv som en strategi eller en uppsättning metoder, men utan adekvat teori. Frågor och kritik inom feministisk teori speglas då inte systematiskt eller konsekvent inom jämställdhetsintegrering (Hankivsky 2005:985f). Samtidigt har mainstreaming blivit synonymt med integrering av genusperspektivet (Booth & Bennett 2002 i Hankivsky 2005:985), vilket är en väldigt endimensionell förståelse av jämställdhet. Att på detta vis begränsa mainstreaming till diskriminering utifrån genus är konceptuellt fel med tanke på den mångfald som finns bland kvinnor och män (jfr Rees 2002:54 i Squires 2005:379).

Även Squires uppmärksammar att jämställdhetsintegrering har förlorat kontakten med den teoretiska genusdebatten, samt pekar på hur även praktiskt policyskapande har gått mot att uppmärksamma mångfald (Squires 2005:376). I det praktiska policyskapandet fokuserar I-länderna i ökande grad på frågor kring kulturell och politisk ojämlikhet snarare än ekonomisk dito. De som betraktas som ”ojämlika” har samtidigt förskjutits från låginkomsttagare till fler ”grupper” som homosexuella, etniska minoriteter, äldre och handikappade. Därmed har även policy för jämlikhet förskjutits från att försöka radera (ekonomiska) skillnader till att erkänna och respektera (kulturella) skillnader. Att erkänna och respektera de

kulturella skillnaderna betraktas som en första nödvändig – men inte tillräcklig – förutsättning för att åtgärda ojämlikheten. (Squires 2005:376f) Även praktiskt finns alltså krav på att uppmärksamma mångfald. Squires uttrycker sin syn på självklarheten i att studera maktordningarna tillsammans med orden: ”at a time when EU directives require member states to promote equality in relation to sexual orientation, age, and religion, in addition to race, gender, and disability, it simply doesn’t make sense to look at gender equality in isolation from other forms of equality.” (Squires 2005:367)

Hankivsky uppmärksammar att det är signifikant att jämställdhetsintegrering trots intentionen att vara öppen för mångfald, så tenderar den att fokusera på skillnader mellan kvinnor och män samt behandla varje kön som en enhetlig endimensionell analyskategori. Detta återskapar inte bara kategorierna kvinnor respektive män som åtskilda, utan döljer även skillnader bland kvinnor. (Squires 2005:375) Därigenom döljs bredden av förhållanden som utgör kvinnors erfarenheter, behov och positioner. Man förlorar därmed även maktanalysen inom könen, som nu istället blir förenklad. (de los Reyes et al 2005) Metoderna för jämställdhetsintegrering visar också hur ensidigt kön behandlas. Den centrala svagheten är att de prioriterar en enhetlig genuskategori, där övriga kategorier bara betraktas som tillägg till kön. (Squires 2005:986)

Rees pekar på hur denna ”add other differences and stir” inte adekvat behandlar andra maktordningar (Rees 2002b i Hankivsky 2005:987). Sandra Harding uppmärksammar träffsäkert att denna approach möter ”same kinds of problems encountered by attempts to add women and gender to conceptual frameworks designed, intentionally or not, to exclude them”. (Harding 1995 i Hankivsky 2005:987) Detta visar på gapet mellan jämställdhetsintegrering och feministisk teori. Policier som baseras på sådan inkomplett kunskap om kvinnors liv kan inte vara effektiv, konkluderar Hankivsky (2005:987).

Hankivsky vill istället förstå den levda erfarenheten, och därigenom få en bredd av olika kvinnors perspektiv. Detta skulle innebära att röster från kvinnor och deras olika angelägenheter är med i policyprocessens olika steg. Detta bidrar till att undvika policier som är utvecklade *för*, snarare än *med* politiskt exkluderade grupper (Phillips 1993:71 i Hankivsky 2005:991). Dessa resonemang leder till nästa tema, deliberativa processer.

4.2.3 Deliberativ mainstreaming som en möjlighet

Om mångfald ska integreras, så blir processen väsentligt mycket mer komplex än att bara integrera jämställdhet. Eftersom flera jämlikhetsagendor då existerar bredvid varandra, så blir det nämligen svårt att via byråkratiska mekanismer värdera dessa. (Squires 2005:382, 367) Däremot underlättar deliberativa mekanismer att ge rekommendationer i komplexa offentliga policyfrågor som är informerade av en stor bredd av erfarenheter och synvinklar (Smith 2005:55 i Squires 2005:382). Med denna utgångspunkt blir därför deliberativa processer en lovande väg för att utveckla strategin jämställdhetsintegrering. Deliberativa innovationer som vuxit i antal och betydelse och som Squires nämner i detta

sammanhang är då medborgarjuryer, konsensuskonferenser, deliberativa opinionsundersökningar och deliberativ kartläggning (Smith 2005:39-55 i Squires 2005:382).

Verloo utgår i ”Displacement and Empowerment: Reflections on the Concept and Practice of the Council of Europe Approach to Gender Mainstreaming and Gender Equality” (2005) från Squires typologi av mainstreaming som inclusion, reversal eller displacement (“Likhetsintegrering”, “Särartsintegrering”, “Postmodern integrering”). Verloo ansluter sig till Squires kritik av den expertbyråkratiska ”Likhetsintegrering”, och argumenterar även hon för att utveckla strategin ”Postmodern integrering”, som är bättre lämpad för mångfald och för att inkludera underordnade röster (Squires 2005). Verloo utvecklar även kritiken att ”Postmodern integrering” inte är särskilt utförligt utvecklad praktiskt. Ena skälet till detta är att dess maktanalys grundas på Foucault, vilken ger begränsat utrymme åt avsiktliga handlingar. Detta uppmuntrar inte teoretikerna att omsätta teorin i politiska strategier. Det andra skälet grundar sig i den postmoderna synen på genus, vilken ”Postmodern integrering” utgår ifrån. Med denna syn återskapas uttrycken för genus och ojämställdhet kontinuerligt, så eftersom de är i ständig omkonstruktion kan inte målet och strategin för jämställdhetsintegrering vara fixerade. Detta har gjort att teoretiker backat från diskussionen om hur strategin ”Postmodern integrering” ska se ut praktiskt. Verloos svar på detta är att efterfråga ett organiserat utrymme för icke-hegemoniska aktörer för att kämpa om agendan för jämställdhetsintegreringen. Utöver det demokratiska värdet i processen, så skulle detta bygga in en kontinuerlig anpassning till genus som ett rörligt mål. (Verloo 2005:348).

Vikten av att ta hänsyn till perspektiv från exkluderade grupper utvecklas med följande resonemang: Inom jämställdhetsintegrering är ett centralt tema att identifiera, granska och utmana grunderna för den rådande ojämlika ordningen, så att den upphör att reproducera strukturell ojämlikhet. För att korrigera den rådande ordningen går det då inte att utgå ifrån en förutfattad mening av vad jämlikhet ska innebära. Det är istället nödvändigt att exkluderade grupper får destabilisera det som den institutionella kulturen hittills tagit för givet som universellt och komplett. (Mokherjee 2001:69 i Squires 2005:380) Detta gör deltagardemokratiska mekanismer centrala för både innebörden och genomförandet av jämlikhet. (Squires 2005:380)

Med utgångspunkt i att genus inte alltid är den primära grunden till diskriminering, så landar Hankivsky i en liknande slutsats. Hon påpekar att projektet att förändra mainstream rusar rakt in i frågan om *vad* kvinnors behov är, och *vilka* kvinnors behov det är (Kittay 1998 i Hankivsky 2005:987). Det är då viktigt att ta ställning till vem som definierar detta, fortsätter Hankivsky (Hankivsky 2005:987).

Hur ska då denna viktiga mångfald av icke-hegemoniska röster få ett utrymme att ifrågasätta det rådande? Även om kvinnligt deltagande ökar, så kan de nämligen i egenskap av underordnad grupp bli kuvade under den rådande ordningen (Verloo 2005:348) (jfr Torgerson 2004). Teoretiker inom deliberativ demokrati har länge arbetat med att utveckla mekanismer för att överföra åsikter från den allmänna opinionen till staten. Kunskapsöverföringen kring detta till

mainstreaming underlättas av att såväl teoretiker inom deliberativ demokrati som inom jämställdhetsintegrering har gemensamt fokus på processen av regelformering och målet om opartiskhet genom inkludering. (Squire 2005:380f) Deliberativ demokrati kan då erbjuda mainstreamingen olika former för medborgardeltagande. Detta passar särskilt väl när vikten av politisk jämlikhet, inkludering och obunden dialog betonas (Smith 2005:39 i Squires 2005:381). Teoretiker kring deliberativ demokrati respektive jämställdhetsintegrering hävdar nämligen att om beslutsprocessen är inkluderande och dialogen obunden så ökar möjligheterna för ökad förståelse för de olika perspektiven och det blir samtidigt mer sannolikt att utfallet får större acceptans hos deltagarna. (Squires 2005:381, Torgerson 2004) Denna ökade acceptans kan samtidigt bidra till att beslutet får ökade möjligheter att genomföras med mindre motstånd (jfr Hajer 2004). Således finns det flera skäl för att utveckla mainstreaming utifrån deliberativa processer.

5 Analys

5.1 Dimension 1 – Mångfald

Detta kapitel beskriver hur problemrepresentationerna förhåller sig till mångfald jämfört med jämställdhet. Betonar problemrepresentationerna jämlikhet generellt eller bara jämställdhet mellan kvinnor och män? Resultaten sammanställs i tabell 1.

5.1.1 Problemrepresentationer i policyn

I Regeringskansliets olika policydokument för jämställdhetsintegrering är den helt dominerande problemrepresentationen ojämställdhet mellan kvinnor och män. Det övergripande målet beskrivs med orden: ”arbetet skall leda till att så goda förutsättningar som möjligt skapas för att jämställdhet skall genomsyra hela Regeringens politik.” (Plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet 2004:1)

Begreppet jämställdhet konkretiseras i de jämställdhetspolitiska målen: ”Jämställdhetsintegreringen ska utgå från de jämställdhetspolitiska målen som kommer att ses över.” (Prop 2007/08:1 s. 38). Dessa mål beskriver i sin tur problemet endimensionellt utifrån kategorierna kvinnor respektive män. Undantaget är det fjärde delmålet som beskriver kategorierna som heterogena genom att de delas upp efter ålder genom formuleringen ”Kvinnor och män, flickor och pojkar, skall ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.” (Prop. 2005/06:155 s. 51)

I ”Underbilaga till plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet” presenteras två problemrepresentationer som är svaga i övriga policydokument: ”Strävan att tillförsäkra kvinnor och män lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter i den statliga verksamheten är en grundläggande demokratifråga. Ett jämställdhetsperspektiv bidrar också till att öka effektiviteten och kvaliteten i den statliga verksamheten.” (s. 1) Notera att sista meningen inte är utformad så att den beskriver effektiviteten som ett överordnat syfte, utan snarare en positiv bieffekt. Detta styrks också av mina samtal med handläggare i min grupp under min praktiktid i gruppen för jämställdhetsintegrering på Regeringskansliets jämställdhetsenhet. Dessa medarbetare betonade att vi arbetade utifrån att jämställdhet ska beskrivas som målet i sig, inte effektivitet eller andra mål inom den ordinarie verksamheten. Det är bara positiva bieffekter på vägen mot målet jämställdhet mellan kvinnor och män.

Den första meningen i citatet ovan ordnar ändå demokratin som ett överordnat syfte för jämställdheten, men denna beskrivning syns inte på fler ställen i de undersökta policydokumenten. Även om heller inte motsatsen hävdas, så betyder ändå den låga närvaron av detta mål mycket för dess icke-dominans i diskursen.

5.1.2 Problemrepresentationer i propositioner och betänkanden

I propositioner och betänkanden verkar jämställdhetsintegrering nämnas oftare än i media, även om förekomsten verkar ha minskat drastiskt i de nyare riksdagstexterna. Texterna – i synnerhet propositionerna – visar i hög grad en syn på kvinnor respektive män som två homogena grupper. Den dominerande problemrepresentationen är att de jämställdhetspolitiska målen inte är uppnådda. Ett exempel syns i följande citat: ”Jämställdhetsintegrering är en verkningsfull strategi för att uppnå resultat i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen” (Prop. 2005/06:155 s. 40). Dessa mål ger – som nämnts i kapitel 5.1.1 – en problemrepresentation primärt utifrån kön, men även i viss mån utifrån ålder.

Att jämställdhetsintegrera mot de jämställdhetspolitiska målen beskrivs i sin tur som ett sätt att åtgärda det övergripande problemet med ojämställdhet mellan kvinnor och män: ”Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.” (Prop. 2005/06:155 s. 43)

En svagare problemrepresentation är att jämställdhetsintegrering är till för problemet att de ordinarie verksamhetsmålen inte uppnås i tillräcklig grad (Miljöpartiets reservation Prop. 2007/08:95 s. 128). En annan icke-dominerande problemrepresentation är den mångfaldsrelaterade dito som finns i propositionen med förslag till en ny diskrimineringslag och diskrimineringsombudsman (Prop 2007/08:95, s56, 647). Dessa ska behandla diskriminering utifrån flera maktordningar och behandlar lagöverträdelser, vilket är något annat än jämställdhetsintegrering. Jämställdhetsintegrering berörs ändå – om än högst perifert – i propositionen, men det sätter likväl jämställdhetsintegrering i ett sammanhang där problemrepresentationen är diskriminering generellt, utifrån flera maktordningar.

5.1.3 Problemrepresentationer i media

Många av de undersökta artiklarna berör inte alls de dimensioner av mångfald eller deliberativa processer som denna uppsats söker, utan jämställdhetsintegrering nämns ofta bara i förbifarten. Just jämställdhetsintegrering kan också betraktas som ganska tekniskt, vilket kan förklara varför djupare diskussioner inte förs kring strategin i media. I synnerhet behandlas inte utvecklingsmöjligheter av strategin jämställdhetsintegrering, utan artiklarna refererar primärt till hur strategin för närvarande används. Artiklarna refererar även i hög grad till andra utan att ha en egen självständig röst i frågan.

Det kan exempelvis handla om ett referat av ett beslut om att hundra miljoner kronor ska tillföras SKL för att sprida strategin inom kommuner och landsting. Detta refererande är intressant eftersom det kan visa hur det rådande kan reproduceras och betraktas som naturligt.

I media dominerar två beskrivningar av vilket problem jämställdhetsintegrering ska avhjälpa. Den ena beskrivningen är att strategin ska motverka ojämställdhet mellan kvinnor och män för jämställdhetens egen skull. Den andra beskriver att problemet primärt är att den ordinarie verksamheten inte är tillräckligt effektiv, vilket ska förbättras med hjälp av jämställdhetsintegrering. Den senare problemrepresentationen grundar sig i att verksamheten bemöter brukarna utifrån könsbaserade fördomar istället för fakta. De båda problemrepresentationerna sammanfaller många gånger i de konkreta texterna. Exempelvis beskrivs i Borås Tidning problembilden som jämställdhetsintegrering via SKL ska bekämpa: ”En av de största och viktigaste jämställdhetsfrågorna i vår tid är att garantera kvinnor och män lika behandling i den offentliga sektorns verksamhet. [...] Ofta riskerar kvinnor, och ibland även män, att drabbas av sämre anpassad vård på grund av ojämställdhet.” (Sabuni 2007)

Ovanligare problemrepresentationer för jämställdhetsintegrering är de som utgår ifrån mer än en maktdimension. Ett exempel är en artikel från LO:s topp, vilken beskriver problemet utifrån såväl genus som klass: ”Jämställdhetsminister Mona Sahlin prioriterar insatserna mot kvinnovåld, sexualbrott och sexistisk reklam. Det är en alldeles för snäv syn på jämställdheten. Frågorna om arbete och ekonomi är avgörande för jämlika villkor mellan män och kvinnor. I arbetslivet har LO-kvinnorna de absolut sämsta förutsättningarna.” Senare i artikeln relateras detta till jämställdhetsintegrering (Lundby-Wedin & Pekgul 2004). Ett annat exempel är när den vänsterpartistiska riksdagsledamoten Ulla Hoffman beskriver jämställdhetsintegrering utifrån etnicitet och kön: ”Idag finns tendensen att jämställdhetspolitiken omfattar kvinnor med svensk bakgrund medan kvinnor med utländsk härkomst omfattas av integrationspolitiken.” (Helsingborgs Dagblad 2003:12, Göteborgs-Posten 2003, Borås Tidning 2003:17)

Trots att problemrepresentationerna vid några tillfällen innefattar mer än en maktdimension så görs aldrig någon koppling till att jämställdhetsintegrering som strategi skulle kunna integrera flera maktdimensioner.

	Dominerande	Ej dominerande
Policy	1 Ojämsällldhet 2. Jämsällldhetspolitiska målen ej uppnådda	4 Demokratin otillräcklig med ojämsällldhet 3 Ordinarie verksamhet ej tillräckligt effektiv 5a Diskriminering av unga flickor och pojkar
Riksdag	1 Ojämsällldhet 2 Jämsällldhetspolitiska målen ej uppnådda	3 Ordinarie verksamhet ej tillräckligt effektiv 6 Diskriminering generellt
Media	1 Ojämsällldhet 3 Ordinarie verksamhet ej tillräckligt effektiv	5b Dåliga villkor för kvinnor ur arbetarklassen 5c Diskriminering av invandrarkvinnor

Tabell 1 - Problemrepresentationer rörande mångfald i materialet.

5.1.4 Sammanfattande analys

Detta avsnitt behandlar vilka mönster som framträder i förekomsten av problemrepresentationer i materialet. Detta relateras till vilka antaganden problemrepresentationerna grundas på och vilka lösningar som stöds respektive marginaliseras av dem. I vilken mån understödjer problemrepresentationerna den rådande policyn i jämförelse med en policy för mångfaldsintegrering?

I materialet finns ett mönster med tre tydliga inslag. Det starkaste är att de dominerande problemrepresentationerna endimensionellt utgår ifrån jämsällldhet, och därför samspelar med lösningar utifrån jämsällldhet som enda maktordning. Detta syns i problemrepresentation av typ 1 i tabellen ovan, eftersom den utgår ifrån att ojämsällldheten mellan kvinnor och män är det primära problemet. Denna problemrepresentation antyder att kön är viktigare än andra maktordningar i sammanhanget. Den premierar därför lösningar som utgår ifrån genus som den primära maktordningen. Mönstret att särbehandla genus syns även i problemrepresentation 2, att de jämsällldhetspolitiska målen inte är uppnådda. Även om ett av målen berör ålder så är den dominerande analysvariabeln med denna problemrepresentation fortfarande genus, varför lösningar som primärt inriktar sig mot genus påbjuds. Det dominerande mönstret i materialet är alltså att genus, och inte mångfald, betraktas som den primära analysdimensionen.

Undantaget från detta mönster är att det i media finns en dominerande problemrepresentation som inte lika entydigt samspelar med lösningar med genus som primär analysdimension. Det är problemrepresentation 3, att ordinarie verksamhet inte är tillräckligt effektiv. Denna problemrepresentation finns även i riksdagsmaterialet och policydokumenten, om än mindre dominerande. Problemrepresentationen kan tolkas i olika riktningar. Dels kan den tolkas som att verksamheten är ineffektiv eftersom den baseras på fördomar istället för fakta om kvinnor respektive män, dels kan den tolkas som att fördomarna utgår ifrån fler

maktordningar än genus. Därför är det en problemrepresentation som skulle kunna öppna för lösningar baserade på mångfald. Denna framing mot ordinarie verksamhetsmål kan också ge tillgång till stora verksamhetsområden genom att inlemmas i den ordinarie verksamheten. Den skeva maktfördelningen mellan jämlikhetsmålen och de ordinarie målen kan dock ge problem. Eftersom verksamhetens primära mål kan vara effektivitet snarare än exempelvis frihet från diskriminering, så riskerar det att leda till att de policies och aktörer som ligger långt ifrån effektivitetsmålet utesluts. Därigenom kan det leda till att jämställdhetsintegreringen successivt töms på sitt innehåll (Torgerson 2004, Squires 2005:374, Verloo 2005:352).

Det tredje inslaget i mönstret för materialet är att samtliga icke-dominerande problemrepresentationer kan vara öppna för flera maktordningar. Antingen hänvisar de till ett högre stående mål, som mångfald skulle kunna bidra till att uppfylla (problemrepresentation 3 och 4), eller också ger de en problemrepresentation explicit utifrån fler maktordningar än genus (problemrepresentation 5 och 6). Exempelvis finns i materialet från såväl media, som Riksdagen och policydokumenten icke-dominerande problemrepresentationer av diskriminering utifrån fler grunder än genus. Eftersom dessa problemrepresentationer är mer öppna för flera maktordningar, så öppnar det för lösningar på samma grunder. Ingen av artiklarna har dock tagit steget från problemrepresentation utifrån flera maktordningar till att explicit nämna jämställdhetsintegrering utifrån flera maktordningar. Detta kan delvis hänga samman med att strategin kallas just jämställdhetsintegrering, eftersom namnet tydligt för tankarna till att det primärt enbart är en maktaspekt som ska integreras och att det är jämställdhet.

Sammanfattningsvis skiljer sig problemrepresentationerna i viss mån mellan olika fora. Framträdande mönster är ändå att dominerande problemrepresentationer ur alla tre källor i hög grad utgår ifrån jämställdhet mellan kvinnor och män. Eftersom detsamma gäller för den rådande policyn så förefaller policyn med denna problemrepresentation matcha problemen väl. Mångfaldsintegrering kan samtidigt tyckas skjuta bredvid problemen eller försöka greppa för mycket för att ha någon kraft åt "kärnfrågan" jämställdhet mellan kvinnor och män. Denna problemrepresentation understödjer därigenom den rådande policyn. De icke-dominerande problemrepresentationerna utgår däremot i högre grad ifrån flera maktordningar, vilket bättre matchar lösningar utifrån flera maktordningar, såsom mångfaldsintegrering. Rådande jämställdhetsintegrering förefaller med denna problemrepresentation vara för snävt inriktad på enbart jämställdhet, så att den missar helheten med alla samverkande maktordningar. Även om det finns icke-dominerande problemrepresentationer som i högre grad matchar mångfaldsintegrering, så understöds alltså den rådande policyn för jämställdhetsintegrering av de dominerande problemrepresentationerna. På detta vis utövar konstruktionen av problemrepresentationer inflytande.

Läget stabiliseras alltså av problemrepresentationerna även om det är värt att notera att den nyaste propositionen som analyseras har en problemrepresentation av att flera maktordningar samverkar, vilket är den problemrepresentation som stämmer bäst överens med mångfaldsintegrering. Detta är propositionen rörande

en samlad diskrimineringslag och diskrimineringsombudsman. Det finns alltså tecken på förändring.

Dominansen av endimensionella problemrepresentationer skulle kunna utgöra en konstitutiv förklaring till den rådande policyn. Samtidigt är riktningen på ”orsakssambanden” inte så enkla, utan de olika delarna i diskursen påverkar varandra mer komplext än så. (Bacchi 2005:66)

Med den konstruktivistiska utgångspunkten att individens multipla identiteter ständigt rekonstrueras så blir en viktig effekt av en policy eller problemkonstruktion hur den konstruerar olika subjekt och identiteter. Helt kort betonar de dominerande problemkonstruktionerna huvudsakligen grupperna män respektive kvinnor som enhetliga och dikotoma kategorier. Därigenom återskapas dessa identiteter, i synnerhet eftersom individerna främst kategoriseras utifrån kategorin kön. Därigenom premieras könsidentiteten som mer betydelsefull än identiteter utifrån andra maktordningar. Samtidigt förtigs de identiteter som i samverkan med genus byggs utifrån andra maktordningar. Därigenom försvinner inte bara heterogeniteten inom grupperna kvinnor respektive män utan även kopplingarna och likheterna mellan dem. Detta förminskar komplexiteten i identiteter. (Squires 2005:375, jfr Alsmark 1997) Den ensidiga betoningen av kön kan också göra att intresset för jämställdhet minskar hos personer som marginaliseras av andra maktordningar, eftersom de därigenom kan känna att jämställdhetsintegrering inte är deras kamp.

5.2 Dimension 2 – Deliberativa processer

Denna avdelning beskriver hur problemrepresentationerna förhåller sig till deliberativa lösningar jämfört med rådande byråkratiska dito. Ifrågasätter problemrepresentationerna möjligheten att bara agera inom byråkratins väggar? Beskrivs problemen som att de är av teknisk natur inom ramarna för det rådande perspektivet eller beskrivs det så det hänger samman med att externa perspektiv inte tillvaratas? I viss mån berörs även vilka roller problemrepresentationerna tillskriver olika aktörer. Förutsätts externa aktörer ha erfarenheter eller perspektiv att bidra med? Resultaten sammanställs i tabell 2.

5.2.1 Problemrepresentationer i policyn

Regeringskansliets policydokument för jämställdhetsintegrering bygger en problemrepresentation som är väldigt explicit med vilka aktörer som ska involveras. Samtliga är ordinarie aktörer inom byråkratin och politiken. Främst berörs Regeringskansliets handläggare och chefer, Jämställdhetsenheten, fackdepartementen och Förvaltningsavdelningen (se särskilt Plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet s. 1-3). I problemrepresentationen ingår fyra fokusområden: styrning/beslutsprocesser, utbildning/kunskap, metoder/analyser och samordning. Samtliga områden berör

enbart ordinarie aktörer och den samordning som avses är inom respektive mellan olika departement (Ibid). Problemrepresentationen bygger således helt och hållet på tekniska förbättringar snarare än att frånvaron av utom-byråkratiska perspektiv skulle vara ett problem.

5.2.2 Problemrepresentationer i propositioner och betänkanden

De flesta undersökta propositionerna nämner inte alls ordet jämställdhetsintegrering. Detta betyder dock inte nödvändigtvis att konceptet jämställdhetsintegrering är helt frånvarande, men eftersom jag gjort datoriserade sökningar i dokumenten på ordet så har min undersökning begränsats till de kapitel där ordet förekommit. Det dokument där ordet förekommit i högst grad är då propositionen och betänkandet till ”Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken” (Prop. 2005/06:155).

I de undersökta texterna råder en total dominans åt perspektiv innanför byråkratin, så frånvaron av perspektiv från brukare eller andra medborgare berörs ej. Den dominerande problemrepresentationen är istället att statliga tjänstemän, chefer och politiker inom ramarna för byråkratins perspektiv inte är tillräckligt tekniskt effektiva i kunskande, övertygelse och spridning av strategin (se t. ex. Miljöpartiets reservation 2007/08:AU7 s 128). Här pekas alltså även relevanta aktörer ut, vilket även en betydligt svagare problemrepresentation gör: ”Jämställdhetsintegrering är en verkningsfull strategi för att uppnå resultat i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen. [...] Kommuner och landsting, ideella organisationer på nationell, regional och lokal nivå har inom sina olika områden och uppdrag en viktig uppgift i att verka för jämställdhet.” (Prop. 2005/06:155:40). I samma anda fastslås att folkrörelser ska ha krav på sig att verka för jämställdhet för att få organisationsbidrag (Prop. 2005/06:155:81). Denna svagare problemrepresentation påpekar att aktörer utanför byråkratin har en viktig uppgift för jämställdhetsintegrering, men det sker ingen koppling till att deras perspektiv saknas eller ens behövs.

5.2.3 Problemrepresentationer i media

Få artiklar berör strategin jämställdhetsintegrering, och det är ännu färre som diskuterar strategins framtida utvecklingsmöjligheter. Huruvida strategin kan utvecklas deliberativt berörs föga förvånande inte någonstans. Frågan är istället om de problemrepresentationer som beskrivs för jämställdhetsintegrering matchar deliberativa lösningar. Eftersom artiklarna i hög grad enkelt återger den jämställdhetsintegrering som bedrivs eller som beslutats om, så följer problemrepresentationer ofta av detta. De dominerande problemrepresentationerna är således tekniska problem som att tjänstemän och chefer saknar tillräcklig kunskap om jämställdhetsintegrering, eller att stöd ovanifrån är bristfälligt (Sabuni 2007, Gunnarsson 2006). Genom att det rådande upprepas utan hänvisning till alternativ normaliseras det och tas för givet.

En artikel från LO påpekar ändå att jämställdhetsministern har en ”alldeles för snäv syn på jämställdheten” eftersom hon prioriterar frågor kring sexistisk reklam högre än frågor kring arbete och ekonomi. Jämställdhetsministern ignorerar därmed att LO-kvinnorna har de absolut sämsta förutsättningarna i arbetslivet, och har inte lyssnat på LO-kongressens krav på lagstiftning om rätt till heltidsarbete, argumenterar författarna. (Lundby-Wedin & Pekgul 2004) Detta resonemang berör problematiken att politiker och byråkrater agerar inom politikens respektive byråkratins perspektiv, istället för att ta del av medborgarnas olika perspektiv. I övriga artiklar förekommer dock liknande problemrepresentationer i högst begränsad grad.

	Dominerande	Ej dominerande	Obefintlig
Policy	1 Ordinarie aktörer är för tillfället inte tillräckligt tekniskt effektiva		4. Byråkratins (och ordinarie aktörers) perspektiv är för begränsat
Riksdag	1 Ordinarie aktörer är för tillfället inte tillräckligt tekniskt effektiva	2 Aktörer utanför byråkratin ej jämställdhetsintegrerade	4. Byråkratins (och ordinarie aktörers) perspektiv är för begränsat
Media	1 Ordinarie aktörer är för tillfället inte tillräckligt tekniskt effektiva	3 LO-artikeln skriver att Sahlin ger för snäv syn på jämställdhet.	

Tabell 2 - Problemrepresentationer rörande deliberativa processer i materialet

5.2.4 Sammanfattande analys

Detta avsnitt behandlar vilka mönster som framträder i förekomsten av problemrepresentationer i materialet. Detta relateras till vilka antaganden problemrepresentationerna grundas på, och vilka lösningar som stöds respektive marginaliseras av dem. I vilken mån understödjer problemrepresentationerna den rådande policyn i jämförelse med en policy för deliberativ mainstreaming?

Den största tendensen i materialet är den starka dominansen för problemrepresentation 1, att problemet är av teknisk art inom ramen för rådande perspektiv. Det kan då handla om bristande utbildning, bristande spridning eller bristande stöd. Detta bygger på antagandet att processen bäst sköts av experter som byråkrater och döljer samtidigt problem som hänger samman med att agera inom ramen för byråkratins perspektiv. De lösningar som matchar denna problemrepresentation är tekniska lösningar som utbildning, metodutveckling eller fler involverade tjänstemän. Lösningar som förbises är de som syftar till att involvera perspektiv från medborgare eller brukare. Därigenom stöds den rådande policyn av denna problemrepresentation.

En stor tendens är samtidigt den betydande frånvaron av problemrepresentation 4, vilket pekar på problemet att ordinarie aktörers perspektiv är begränsat. Detta bygger på synen att fler perspektiv ger bättre informerade beslut, samtidigt som besluten blir bättre förankrade och att det utvecklar deltagarna genom att öka deras medvetenhet och förmåga att reflektera (Torgerson 2004, jfr Verloo 2005:352). Denna problemrepresentation hade annars samspelat med deliberativa lösningar.

En svag tendens till motsatsen är hur det i media påvisas perspektiv som saknas i rådande jämställdhetsintegrering (problemrepresentation 3). Detta är en problemrepresentation som kan samspela med deliberativa lösningar eftersom de syftar till att inhämta perspektiv från aktörer utanför byråkratin.

Vilka aktörer är det då som tilldelas en roll av problemrepresentationerna? Betoningen av ordinarie aktörer som chefer och tjänstemän inom offentliga sektorn dominerar starkt. En svag problemrepresentation som berör aktörer utanför byråkratin pekar på vikten av att även de jämställdhetsintegrerar. Problemrepresentationen berör dock inte att deras perspektiv skulle vara av värde, varför inte heller denna samspelar med deliberativa lösningar. Även beträffande vilka aktörer som tilldelas aktiva roller i policyprocessen så understöds alltså den rådande policyn.

I problemrepresentationerna är det alltså stor dominans för att utgå ifrån byråkratins perspektiv och för att värdesätta detta perspektiv högst. Detta samspelar i hög grad med rådande policy, snarare än med en policy för deliberativ jämställdhetsintegrering. Detsamma gäller för rolltilldelningen som impliceras av problemrepresentationerna, att de ger starkt stöd åt den rådande policyn jämfört med en deliberativ dito.

Bacchi diskuterar hur offentligt policyskapande sker inom vissa snäva ramar för vad som problematiseras (Bacchi 2005:5). Problembeskrivningar som samspelar med deliberativa lösningar för jämställdhetsintegrering är av undersökningen att döma utanför dessa ramar. Vidare diskuterar Bacchi utifrån Edelman (1977) hur det finns förhållanden som skadar människor, men som ändå inte betecknas som problem. I relation till detta nämns att ett problem för några individer kan vara till nytta för andra (Bacchi 2005:6). Det kan tyckas spekulativt, men med denna utgångspunkt kan byråkratin och dess experter pekas ut som gynnade av att rådande problemrepresentationer ger dem en stabil auktoritet. För att göra en tillbakablick på mångfaldsdimensionen, så är det tydligare att kvinnor som inte primärt diskrimineras utifrån någon annan maktordning än genus kan gynnas av de dominerande problemrepresentationerna. Regeringens satsning med hundra miljoner kronor på kvinnors företagande och fadderverksamhet för kvinnliga företagare kan ses som ett tecken på detta. Även från svensk genusvetenskap har betydande kritik riktats mot att jämställdhetsdiskursen överbetonar vita medelklasskvinnors problem (de los Reyes et al 2005). Samtidigt hänger deliberativa processer och mångfald ihop genom att deliberativa processer uppmuntrar till att uppmärksamma de komplexa levda erfarenheterna, som inte grundas i en teoretisk konstruktion av en enda maktdimension. Detta hade då kunnat medverka till uppmärksammandet av flera maktordningar, varför

frånvaron av problembeskrivningar som matchar deliberativa lösningar med detta resonemang även är menligt för mångfaldslösningar.

Inom deliberativ demokratiteori är en central tanke att preferenser utvecklas och identiteter konstrueras kontinuerligt i deliberativa processer. Detta kan skapa engagerade och ansvarstagande samhällsmedborgare som bryr sig om sina likar. Samtidigt ökar förståelsen för olika perspektiv genom medverkan i de deliberativa processerna. (Hajer 2004, Torgerson 2004, Squires 2005:382) I synnerhet kan detta vara intressant i behandlingen av flera maktordningar, eftersom olika perspektiv och identiteter där kan mötas och utvecklas tillsammans. Med rådande problemrepresentationer syns dock inte dessa värden, utan medborgaren konstrueras istället som en passiv mottagare av policyn.

6 Slutsatser

Bacchis utgångspunkt är att sättet som ett problem presenteras på medverkar i vilka lösningar som anses lämpliga. Därför har det stor betydelse vilka problemrepresentationer som dominerar (2005). Denna uppsats utgår därför ifrån två dimensioner med utgångspunkt i aktuella utvecklingsmöjligheter för jämställdhetsintegrering, för att studera hur rådande problemdefinitioner samspelar med dem.

Den ena dimensionen rör mångfaldsintegrering och den andra rör deliberativa processer i anslutning till mainstreamingen. Uppsatsen visar att de dominerande problemrepresentationerna i huvudsak utgår ifrån jämställdhet mellan kvinnor och män som homogena grupper. Dessa problemrepresentationer matchar bättre den rådande policyn än mångfaldsintegrering, som syftar till att åtgärda diskriminering utifrån flera maktordningar och inte ser grupperna kvinnor och män som homogena. Detta kan bidra till att mångfaldsintegrering inte betraktas som en adekvat lösning, eftersom problemrepresentationerna utgår ifrån andra antaganden. Istället kan det framstå som att mångfaldsintegrering skjuter bredvid målet eller arbetar för brett för att få någon kraft mot det ”egentliga” problemet. Problemrepresentationerna undergräver därigenom förslaget.

Beträffande den andra analysdimensionen, deliberativa processer, så visar undersökningen att rådande problemrepresentationer i huvudsak verkar inom byråkratins perspektiv och tilldelar roller till byråkratins ordinarie aktörer. De dominerande problemrepresentationerna understödjer därigenom rådande policy genom att problemrepresentationerna matchar dess lösningar. Problem relaterade till att förbigå bredden av levda erfarenheter och medborgarperspektiv berörs i mycket liten mån. De deliberativa förslagen framstår därmed som lösningar på problem som inte finns, eller som ett onödigt krångligt sätt att nå vad ordinarie policy redan uppnår.

På dessa vis understödjer de dominerande problemrepresentationerna alltså den rådande policyn, medan reformförslagen undergrävs. Samtidigt gynnas de åtgärder och aktörer som står nära ordinarie verksamheten, medan åtgärder och aktörer som står långt ifrån den ordinarie verksamheten marginaliseras ytterligare av problemrepresentationerna. Det kan gälla personer som diskrimineras utifrån mer än en maktordning och lösningar som syftar till att åtgärda detta. Problemrepresentationerna bidrar även i subjektsskonstruktionen. Dels konstrueras grupperna män respektive kvinnor som två homogena grupper, dels konstrueras medborgarnas levda erfarenheter som mindre värda än byråkratins åsikter. Alternativet vore problemrepresentationer som ger utrymme för mångfald och inkludering. Genom att problemrepresentationerna ser ut som de gör så utövas alltså på dessa vis dold makt. Därför är det viktigt att vara medveten om hur

problemrepresentationerna styr tanken, för att på så vis öka möjligheterna att uppmärksamma och bedöma andra lösningar och perspektiv.

7 Referenser

- Alsmark, Gunnar, 1997. *Skjorta eller Själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur.
- Bacchi, Carol Lee. 2005. *Women, Policy and Politics: The Construction of Policy Problems*. London: Sage.
- Beckman, Ludvig, 2007. *Grundbok i idéanalys: Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Andra upplagan. Stockholm, Santréus Förlag.
- Beveridge, Fiona, and Sue Nott. 2002. "Mainstreaming: A Case for Optimism and Cynicism." *Feminist Legal Studies* 10:299–311.
- Bergström, Göran- Boréus, Kristina, 2005. *Textens mening och makt*. Andra upplagan. Lund, Studentlitteratur.
- Booth, C. and C. Bennett. 2002. "Gender Mainstreaming in the European Union: Towards a New Conception and Practice of Equal Opportunities?" *The European Journal of Women's Studies* 4: 430–446.
- Breitenbach, Esther, Alice Brown, Fiona Mackay, and Janette Webb, eds. 2002. *The Changing Politics of Gender Equality in Britain*. Basingstoke: Palgrave.
- Crenshaw Williams, Kimberlé. 1991. "Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color." *Stanford Law Review* 43: 1241–99.
- Crenshaw Williams, Kimberlé. 2000. "Background Paper for the CERD Expert Meeting on the Gender-Related Aspects of Race Discrimination." Held November 21–14 in Zagreb, Croatia. http://www.wicej.addr.com/wcar_docs0crenshaw.html March 9, 2004.
- de los Reyes, Paulina; Molina, Irene; Mulinari, Diana (red), 2005. *Maktens (o)lika förklådner. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Donaghy, T.B. 2004a. "Mainstreaming: Northern Ireland's participative-democratic approach." *Policy and Politics* 32:1: 49–62.
- Donaghy, T.B. 2004b. "Applications of Mainstreaming in Australia and North Ireland." *International Political Science Review* 25:4: 393–410.
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

- Hajer, Maarten A. (2004) "A frame in fields: policymaking and the reinvention of politics", s. 88-110. I Hajer, Maarten A. och Wagenaar, Hendrik (red.) *Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hankivsky, O. (2005). Gender vs. Diversity Mainstreaming: A Preliminary Examination of the Role and Transformative Potential of Feminist Theory. *Canadian Journal of Political Science*, 38(4), 977-1001.
- Harding, Sandra. 1995. "Just add women and stir?" In *Missing Links: Gender Equity in Science and Technology for Development*. Gender Working Group, United Nations Commission on Science and Technology for Development. Ottawa: International Development Research Centre in association with Intermediate Technology Publications and UNIFEM.
- Kittay, E. Feder. 1998. "Social Policy." In *A Companion to Feminist Philosophy*, eds. Alison M. Jagger and Iris Marion Young. Malden, MA: Blackwell Publishers.
- Mackay, F. and Bilton, K. 2003. *Learning from Experience: Lessons in mainstreaming equal opportunities*. Edinburgh: Governance of Scotland Forum, University of Edinburgh.
- Mazey, Sonia. 2000. "Introduction: Integrating Gender-Intellectual and 'Real World' Mainstreaming." *Journal of European Public Policy* 7 (3): 333-45.
- Mookherjee, Monica. 2001. "Justice as Provisionality: An Account of Contrastive Hard Cases." *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 4 (3): 67-100.
- Phillips, A. 1993. *Democracy and Difference*. University Park, PA: Pennsylvania University Press.
- Pollack, M.A. and E. Hafner-Burton. 2000. "Mainstreaming Gender in the European Union." *Journal of European Public Policy* 7 3: 432-456.
- Rees, Teresa. 2002a. "Gender Mainstreaming: Misappropriated and Misunderstood?" Paper presented to the Department of Sociology, University of Sweden.
- Rees, Teresa 2002b. "The Politics of 'Mainstreaming' Gender Equality." In Breitenbach et al., ed., 45-69.
- Smith, Graham. 2005. *Beyond the Ballot: Democratic Innovations from Around the World*. London: The Power Inquiry.
- Squires, Judith. 1999. *Gender in Political Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Squires, Judith (2005) 'Is Mainstreaming Transformative? Theorising Mainstreaming in the Context of Diversity and Deliberation', *Social Politics* 12(3): 366-88.
- Thurén, Torsten, 2005. *Källkritik*. Stockholm: Liber AB.
- Torgerson, Douglas (2004) "Democracy through policy discourse", s. 113-138. I Hajer, Maarten A. och Wagenaar, Hendrik (red.) *Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Verloo, Mieke. 2001. "Another Velvet Revolution? Gender Mainstreaming and the Politics of Implementation." IWM Working Paper no. 5. Vienna.

- Verloo, Mieke (2005) 'Displacement and Empowerment: Reflections on the Concept and Practice of the Council of Europe Approach to Gender Mainstreaming and Gender Equality', *Social Politics* 12(3): 344–65.
- Woodward, Alison E. 2001. "Gender Mainstreaming in European Policy: Innovation or Deception?" Discussion paper FSS 01-103. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung.
- Woodward, Alison E. 2003. "European Gender Mainstreaming: Promises and Pitfalls of Transformative Policy." *Review of Policy Research* 20, 1: 65–88.

Propositioner:

- Prop. 2005/06:155. Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken. Stockholm: Riksdagens tryckeri.
- Prop. 2007/08:1. Budgetpropositionen 2008, Utgiftsområde 14. Stockholm: Riksdagens tryckeri.
- Prop. 2007/08:1. Budgetpropositionen 2008, Utgiftsområde 17. Stockholm: Riksdagens tryckeri.
- Prop. 2007/08:1. Budgetpropositionen 2008, Utgiftsområde 4. Stockholm: Riksdagens tryckeri.
- Prop. 2007/08:50. Nya skolmyndigheter. Stockholm: Riksdagens tryckeri.
- Prop. 2007/08:95. Ett starkare skydd mot diskriminering. Stockholm: Riksdagens tryckeri.
- Prop. 2007/08:110. En förnyad folkhälsopolitik. Stockholm: Riksdagens tryckeri.

Utskottsbetänkanden

- 2005/06:AU11 Nya mål i jämställdhetspolitiken. Arbetsmarknadsutskottets betänkande.
- 2007/08:AU7 Ett starkare skydd mot diskriminering. Arbetsmarknadsutskottets betänkande.
- 2007/08:SoU11 En förnyad hälsopolitik. Socialutskottets betänkande.

Policydokument för Regeringskansliets jämställdhetsintegrering

- Plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet. Bilaga till regeringsbeslut 2004-04-29 IV 6. Diariern N2004/3108/JÄM.
- Underbilaga till plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet. Underbilaga till regeringsbeslut 2004-04-29 IV 6. Diariern N2004/3008/JÄM.
- Ändrad plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet samt fastställande av handlingsprogram för 2008. Diariern: IJ2007/XXXX/JÄM.
- Stenman, Maria. Delutvärdering av regeringens "Plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet". 2006-12-29.

Massmedia

- Borås Tidning* 2003. "Handlingsplan för jämställdhet" 2003-06-13.
- Gunnarsson, Helena, 2006. "Jämställdhet en kvinnlig angelägenhet" *Riksdag & Departement* 2006-11-13.

- Göteborgs-Posten*, 2003. "Winbergs plan för jämställdhet klar" 2003-06-13.
- Helsingborgs Dagblad*, 2003. "Ny handlingsplan för jämställdhet" Helsingborgs Dagblad. 2003-06-13.
- Lundby-Wedin, Wanja; Peggul, Nalin, 2004. "S missar jämställdheten" *Dagens Nyheter* 2004-03-08.
- Sabuni, Nyamko, 2007. "Offentliga sektorn behandlar män och kvinnor olika" *Borås Tidning* 2007-12-27.